

Terve!

Medlemsblad nr 33-34 för
Sydsveriges Finska
Krigsbarn

Årgång 8. Nr 33-34

13 mars 2008

UR JANNES SYNVINKEL

I januari 1940 rasade Vinterkriget för fullt. Mitt i natten sattes jag, som 7-åring, tillsammans med 300 andra barn på tåget i Helsingfors. För att undgå upptäckt av sovjetiska flygplan stod detta om dagen stilla i skogen. Efter två dygns färd kom vi den 13 januari fram till Haparanda. Sextiotvå år senare, hösten 2002, fyllde jag 70 år. I samband därmed omnämndes min memoarbok i Sydsvenskan. Detta uppmärksammades av Marjatta Tioff, som kontaktade mig och beställde ett exemplar. Kort därefter ringde Börje Dahl och berättade, till min stora förvåning, att det existerade en förening för finska krigsbarn i Skåne! I egenskap av dess ordförande bjöd han in Gerd och mig till det stundande 10-årsjubileet. Den högtidliga festen på Frostavallen blev en gripande upplevelse. Att efter så lång tid plötsligt möta hundratalet jämnåriga, för mig tidigare okända finska krigsbarn, skapade omedelbara och starka känslor av ödesgemenskap. För Gerd blev det en djupare inblick i en verklighet hon tidigare endast diffust hade anat.

Under de gångna fem åren har medlemskapet i SFK utgjort en källa till glädje, inspiration, kamratskap och – icke minst – fördjupade kunskaper om vår egen gemensamma krigsbarnshistoria. De senaste två åren har jag fått förtroendet att vara föreningens ordförande. Till våra större sam-

mankomster har vi haft föreläsare med solida erfarenheter och kunskaper om Finlands öden under andra världskriget och därtill relaterade ämnesområden. Vi har hört Erik Klements-son berätta om sina upplevelser som frivillig i vinterkriget, Curth Sjöholm om Mannerheim, Teemu Väärälä om flygets utveckling under 100 år, Maria Lundqvist om inspelningen av Den bästa av mödrar, Orvar Nilsson om sina erfarenheter som frivillig i vinter- och fortsättningskriget, Tapani Rossi om finska barn på svenska barnhem, Brita Stenius-Aarniala om modersmålet i våra hjärtan, Matts Imhagen om RFK:s historia, Sten Kindlundh om Finlands svåra läge under mellanfreden och Börje Dahl om SFK:s egen historia.

Vi arrangerade förra årets lyckade Nordiska Krigsbarnsmöte på Frostavallen. I strålände majsol samlades rekordmånga 254 deltagare, varav drygt 100 från Finland och 10 från Danmark. Några av de ovan nämnda föreläsningarna hölls där. Bland många andra bestående minnen från tredagarsmötet finns den högtidliga uppvaktningen vid den stupade Finlandsfrivillige Nils Gunnar Hanssons grav i Lövestad, Maria Lundqvists medverkan i den guidade bussturen genom Österlen, Tapani Rossis gripande fotoutställning och tre intresserade barnbarns stimulerande med-

verkan. Under hösten samlades vi till vårt eget trivsamma 15-årsjubileum i Osby, där vi blev sammanlagt 68 deltagare.

Vi böt namn till Sydsveriges Finska Krigsbarn för att bättre kunna återspegla medlemmarnas stora geografiska spridning. Avstånd, bränslekostnaderna samt vår stigande medelålder tvingar nu både styrelsen och föreningen i dess helhet till färre möten. Med god planering skall vi dock kunna bibehålla en för alla givande verksamhet. Själv avgår jag i år som ordförande. Som sådan var jag den sjunde. Mina företrädare på den posten var Hillevi Gripvall, Gunnel Nordström, Kosti Markkanen, Börje Dahl och Karina Bolinder. Birgitta Berg är vår sekreterare nummer tre, föregången av Keijo Yndén och Annikki Nilsson. Vår kassör Irja Berggren har endast haft en enda företrädare – Seppo Sjöberg. Låt oss alla hjälpas åt att vidmakthålla en livskraftig förening. Låt oss visa, att den sisu vi fick i vårt fädernesland ännu på ålderdomen lever kvar i oss!

Jean

I det här numret:

Jannes ledare	1
Minns du Lasse Mårtenson?	2
Staten utreder vanvård	2
Fadderortsrörelsen	3
Barnbespisning	3
Boken om barnhem	4
Rapport från ett skånskt barnhem	4

Den nya styrelsen önskas lycka till inför det nya verksamhetsåret.

Sista Terve! ?

- 2001 kom det första bladet - med föregående och detta dubbelnummer har 34 nummer kommit ut.
- Senaste Terve kom i samband med vårt möte i Frostavallen i maj 2007. Detta nr kan vara det sista Tervebladet, om inte ...?
- Jag tar nu en längre time out, men hoppas att någon medlem vill överta redaktörskapet och fortsätta utgivningen kommande år.

Tapani Rossi

Lasse Mårtenson vid sin flygel

Minns du Lasse Mårtenson?

Lasse Mårtenson var en väldigt populär musiker och underhållare i Finland och han gjorde många resor till Sverige på 60-talet och syntes ofta i underhållningsprogram i TV. Någonstans mötte han en av Sveriges populäraste sångerskor Siv Malmqvist. Tycke uppstod, äktenskap ingicks och Siv flyttade med till Finland. Banden höll inte. Siv kom tillbaka och Lasse syntes inte så ofta i Sverige, men behöll sin popularitet i Finland.

Men Lasse har kvar en mycket positiv känsla för Sverige. Den känslan grundades 1942, då han kom till Sverige som krigsbarn. Det var dock inte på riktigt samma villkor som merparten av krigsbarnen.

Sverige tonsättares in-

ternationella musikbyrå (STIM) hade fått slottet Helgerum söder om Västervik i donation. Hösten 1941 tyckte personalen på STIM att man måste hjälpa de finska barnen genom att låta några barn få vistas på slottet några månader. Personalen på STIM avstod från en del av lönen till barnens uppehälle och STIM ställde slottet med personal kostnadsfritt till förfogande.

Det blev 14 finska musikers barn som blev inbjudna till Helgerum och den 31 januari anlände de till Stockholm och reste direkt till Västervik. Där blev de förlagda i de tjusiga rummen.

Redan efter sex dagar började sex av barnen i en liten byskola i närheten.

Lasse och hans bror Stig var tvåspråkiga och hade inga språkbekymmer och fick naturligtvis tolka åt sina kamrater. När terminen var slut följde en härlig sommar, som egentligen skulle sluta med hemresa, men av någon anledning fördröjdes resan till den 3 oktober. Dock fick ingen fortsätta i skolan när höstterminen började.

Lasse har underbara minnen från tiden på Helgerum och har gjort flera besök i trakten för att återse det stiliga slottet och minnas de fina månaderna i Sverige.

Lasse är fortfarande en omtyckt och firad kompositör och musiker i Finland.

Jag har skrivit mycket om Helgerum i min kommande bok. Köp den.

Även finska barn drabbades av övergrepp eller vanvård i Sverige. Utredare vill att de berättar sin historia. Du som har något att berätta: Ring 08-4055680

Statlig utredning om vanvård.

För några få år sedan uppmärksammades svenska barnhemsbarn, som kunde berätta om allvarliga övergrepp av de mest skiftande slag under den tid de tvingades vara på barnhem. Det var inte alltid heller så väl ställt för de barn som placerades i fosterhem. Såväl fysiska som psykiska övergrepp har många kunnat berätta om. Berättelserna har så småningom lett till att staten tillsatt en utredning som skall kartlägga allvarliga övergrepp och vanvård av ungdomar som varit placerade i fosterhem eller institutioner inom den sociala

barnavården.

Utredningsarbetet går i huvudsak ut på att intervjua drabbade människor för att av dessa kunna ta lärdom av vad som verkligen skett.

Utredningen har gjorts uppmärksam på det faktum att finska krigsbarn också togs om hand i fosterhem och på institutioner, även om det inte var den sociala barnavården som var initiativtagare. Övergrepp och vanvård kunde förekomma även för finska barn. Utredarna har tagit informationen om de finska barnen till sig och redan träffat och intervjuat ett antal krigsbarn. Man tar gärna emot

fler som vill berätta sin historia för att kunna göra en noggrann kartläggning.

Utredningschefen har visat stort intresse för mitt barnhemsarbete, eftersom det kommer att belysa bakgrunden till finska barns omhändertagande eller placering på institutioner i Sverige. Man kommer att kunna se skillnader eller likheter mellan svenska respektive finska barns villkor.

Känner du dig drabbad och vill berätta om det, skall du ta kontakt med utredningsgruppen. Där finns förstående personer som hjälper dig vidare.

Fadderortsrörelsen

Fadderortsrörelsen var en form av hjälpverksamhet till förmån för Finland. Den startad under vinterkriget, då svenska städer och köpingar började "adoptera" finländska stadssamhällen för att bistå dem vid återuppbyggnaden.

Då kriget upphörde i mars 1940 fick detta hjälparbete inte den omfattning som ursprungligen avsetts, men idén bevarades och återupptogs 1942 i ny form på initiativ av kanslichefen i Mannerheims barnskyddsförbund, Erik Mandelin. Denne vann i Sverige stöd för tanken att till förmån för Finlands barn och ungdom blåsa nytt liv i fadderortsrörelsen för vilken 1943 blev genom-brottsåret. Fadderortsverksamheten organiserades ge-

nom läns- och sockenkommittéer och utsträcktes även till landsbygden. Inom Mannerheimförbundet bildades ett särskilt fadderortsutskott, och i Sverige tillsattes en överstyrelse med greve Folke Bernadotte som ordförande. Vid årsskiftet 1945—46 hade Finlands alla kommuner adopterats av stödorter och erhållit betydande materiell hjälp till barn- och ungdomsskyddet. Hundratals kommuner fick därigenom möjlighet att bygga s.k. hälsogårdar.

Fadderortsrörelsen uppstod alltså mellan Sverige och Finland och riktade sig i första hand till finska barn och ungdomar i Finland.

Någon konkurrens mellan barnförflyttningen och fadderortsrörelsen fanns inte. Fadderortsrörelsen

kunde betraktas som ytterligare en form att hjälpa och lindra nöden i Finland.

Under åren 1942 till 1954 uppgick värdet av understödet till 7,7 miljoner kronor, som i olika former främst kom barn och ungdomar tillgodo. Ungefär hälften av understödet gick till avlöning av hälsosystrar, skolläkare och tandläkare men även som hjälp till nödlidande familjer. Den andra hälften användes som bidrag till byggande av över 500 s.k. hälsogårdar i Finlands kommuner, där fadderortspengarna räckte till nästa 30 procent av kostnaderna.

Fadderortsrörelsen skall inte förväxlas med **vän-ortsrörelsen**, som syftade till kulturellt utbyte mellan kommuner i Norden.

Erik Mandelin var starkt engagerad i fadderortsrörelsen. Han gjorde åtskilliga resor till Sverige och skaffade många sympatisörer för rörelsen, inte minst i Malmö. Där hade man samlat in medel för att inrätta en barnhem för krigsbarn, men ändrade sig och beslöt att lämna bidraget till Mannerheims barnskyddsförbund istället.

Barnskyddsförbundet var den formella mottagaren av understödsbidrag och som fördelade bidragen till lokala kommittéer i de finska kommunerna.

Genom stora bidrag från Malmö delfinansierades en stor hälsogård i Vasa med många verksamheter med läkare, tandläkare, rådgivning, barnkrubba mm. Den heter än idag **Malmöntalo**. (Se bild)

Barnbespisning i Finland

Hjälpkommittén för Finlands barn var den organisation som administrerade den svenska hjälpen. Kommittén redovisade själv sitt arbete i fyra verksamhetsgrenar.

Den första och största var mottagning och placering av barn i fosterhem.

Den andra grenen var vård av sjuka barn i Sverige.

Den tredje var barnbespisning i Finland. På grund av internationella handelshinder fick inte Sverige lämna hjälp med mat och kläder till behövande familjer i Finland under fortsättningskriget. Men våren 1942 hittade man en annan utväg. Genom Finlands egna handelsförbindelser med Danmark, Ungern och Schweiz kunde man med svenska medel köpa stora kvantiteter mat, som skickades direkt till Finland.

Barnbespisningar öppnades på 49 orter. Maten tillagades i centralkök och fick hämtas av utvalda familjer. Urvalet av familjer sköttes av hälsosystrar, läkare och lärare. Maten var oftast någon soppa av grönsaker, rotfrukter och gryner, kött eller fläsk. Det var livsmedel som främst kom från Danmark och Ungern. Schweiz blev stor leverantör av tormjöl, som kom till stor nytta i Karelen där mjölk nära nog helt saknades. På 12 karelska orter delades det ut livsmedel in natura fram till vapenstillståndet.

Åren 1942-1948 hade 127 800 barn och 6 600 gravida

Dagens soppranson hämtas. Okänd plats.

eller ammande kvinnor fått sammanlagt 4,8 miljoner portioner mat. Maten var gratis och fri från skyldighet att lämna ransoneringskupong.

Den fjärde verksamhetsgrenen var den ambulerande barnkliniken, som inrättats i en buss och som hade en fullständig röntgenutrustning i en släpvagn. Bussen genomkorsade under ett par år Karelen, Fjärrkarelen och gränstrakterna vid Suomussalmi. Senare också Lapplands, Uleåborgs och Tavastehus län. Sammanlagt blev 14 000 barn och 3 000 vuxna undersökta och lungröntgade.

Medlemsblad nr 33-34 för Sydsvenska Finska Krigsbarn

Tapani Rossi
Frejgatan 3 D 24334 Höör (SE-24334 Höör)
Telefon: 0413-24236 (0046 413 24236)
E-post: tapani@rossi.se

Finska barn på svenska barnhem.

Boken är snart färdig. Nu återstår några kompletterande anteckningar och en sista korrekturgång. Sedan blir det dags att skapa ett tryckfärdigt manuskript, layout av omslag och att få boken tryckt. Det blir en bok med ca 250 sidor och med hårda pärmar. Pris har ännu inte kunnat fastställas. Det beror på om jag får något fondbidrag till tryckningen.

Mer än 440 institutioner redovisas - en del kortfattat andra detaljerat. Boken beskriver inte enbart barnhemsbarn eller sjuka barn och deras öden. Den som passerat en karantän kan känna igen sig. Ja, många frågor om den första tiden i Sverige kan få sin förklaring.

Boken har också visat sig vara intressant för hembygdsföreningar som hittar informationer som de inte tidigare känt till om krigsbarns placeringar i bygden.

Naturligtvis blir du intresserad och då skall du kontakta mig (se adresser ovan). Av kostnadsskäl kommer upplagan att bli begränsad. De som finns på min intresselista får naturligtvis förtur.

Tapani Rossi

Ett litet bildkollage

Nyanlända till Anglais i Stockholm.

Här tar doktorn troligen ett difteriprov. Bild från Anglais.

Det var ofta trångt på förläggningarna - två i varje säng. Den här platsen måste vara ett s.k. genomgångshem, oklart vilket.

Att vara krigsbarn är en livstidsuppgift!

En inspektionsrapport från ett skånskt barnhem

Rapporten skriven av en barnhemsinspektör från Socialstyrelsen den 28 febr. 1947.

"Vid det nu företagna besöket vårdades vid hemmet tjugo barn i åldern 2½-14 år. Nio av barnen voro flickor och av samtliga voro tio i skolåldern. Alla barn var tuberkulinpositiva. Några hade vårdats flera år vid hemmet och voro nu så återställda, att de vad hälsan beträffar kunde återvända till Finland.

Någon undervisning var ej ordnad för skolbarnen och i synnerhet för de barn som under flera år vistats vid hemmet, innebar detta givetvis en stor brist, då de icke haft tillfälle att inhämta kunskaper motsvarande sin ålder. I synnerhet beträffande pojkarna var det besvärligt att ej ha någon

ordnad sysselsättning. Personalen som var lika stor som vid närmast föregående besök var svensk. Enligt syster Lisas uppgift hade personalen räknat med att hemmet skulle nedläggas omkring 1 april och alla anställda hade därför till denna tidpunkt skaffat sig nya platser. Sedan hemmets styrelse i samråd med Hjälpkommittén för Finlands barn beslutat att även i fortsättningen driva hemmet, hade nu, enligt uppgift av fru Engerts, ny personal anskaffats.

De barn som hade möjligheter att återvända till Finland, skulle resa i samband med nedläggningen. I samband med denna borde

också barnhemmets platsantal nedskäras så att barnen finge större rörelsefrihet och ej bleve hänvisade till endast sovrummen. Dessa ge visserligen plats för det nuvarande antalet sängar, men övriga utrymmen äro allt för små för den nuvarande beläggningen och de därför över huvud ej utnyttjats för barnen utan reserverats för personalen. Det skulle innebära väsentliga hygieniska fördelar och ökad trevnad för barnen, om platsantalet ej vore större än att den nuvarande personalmatsalen kunde användas också som matsal för barnen och möjligen också till dagrum. Nattvaksrummet borde

Föreståndaren Lisa Fast och finska läraren Ester Simpanen med några barn på Råga-Hörstads sjukhem i Asmundtorp.

under dagen kunna användas som lektrum för mindre grupper av barnen. Ordningen på hemmet var god. Syster Lisa hade ordnat klädustrustningen till alla barnen för den planerade hemresan och det föreföll som om barnen voro synnerligen väl försedda med kläder."